

SPRAWOZDANIE Z SESJI NAUKOWEJ „KLEJNOT W KORONIE”, ZORGANIZOWANEJ Z OKAZJI 650. ROCZNICY KONSEKRACJI KRÓLEWSKIEJ KATEDRY NA WAWELU (KRAKÓW, 27–28 MARCA 2014 ROKU)

W dniach 27–28 marca 2014 roku odbywały się w Krakowie uroczyste obchody 650. rocznicy konsekracji Królewskiej Katedry na Wawelu. Zostały one zorganizowane przez Archidiecezję Krakowską, Krakowską Kapitułę Katedralną oraz Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (dalej: UPJPII). Obchody miały charakter otwarty, a zaproszenia do wzięcia w nich udziału wystosowali: arcybiskup metropolita krakowski – ks. kard. Stanisław Dziwisz, dziekan Krakowskiej Kapituły Katedralnej – ks. bp Jan Szkodoń oraz dziekan Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego UPJPII w Krakowie – ks. prof. dr hab. Jan Szczepaniak.

Jubileusz krakowskiej katedry przybrał charakter religijno-naukowy, gdyż organizatorzy zdecydowali się poza uroczystymi nabożeństwami (odprawianymi pod przewodnictwem legata Stolicy Apostolskiej – ks. kard. Stanisława Ryłki, przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Świeckich) przeprowadzić również sesję naukową zatytułowaną „Klejnot w koronie”. W czasie jej trwania prelegenci reprezentujący różne dziedziny humanistyki starali się z jednej strony przybliżyć zgromadzonym wybrane zagadnienia dotyczące dziejów wawelskiej świątyni, z drugiej zaś odpowiedzieć na pytania o jej miejsce w polskiej tożsamości narodowej, a także rolę, jaką pełniła przez wieki.

Obrazy sesyjne rozpoczęły się w czwartek (27 marca) od referatu, który wygłosił w katedrze przed Ołtarzem Koronacyjnym wybitny znawca epoki Piastów – prof. dr hab. Jerzy Wyrozumski. Tematem jego wystąpienia był proces powstania gotyckiej katedry na Wawelu. Prelegent zwrócił uwagę na fakt, że był on długotrwały i można go symbolicznie zamknąć w latach 1320–1364 (od koronacji królewskiej Władysława Łokietka do momentu konsekracji świątyni przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorię ze Skotnik). Właśnie ten przedział czasowy został poddany gruntownej analizie na podstawie przekazów źródłowych z XIV wieku (dokumentów, kronik oraz roczników). J. Wyrozumski podkreślił także, że wśród fundatorów gotyckiej świątyni należy widzieć nie tylko wprost wzmiankowanych w źródłach ordynariuszy diecezji krakowskiej: Nankera, Jana Grotowica i Jana Bodzentę, ale także dwóch ostatnich władców z dynastii piastowskiej na tronie polskim: Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego.

Drugi i zarazem ostatni referat w przedpołudniowej części czwartkowej sesji wygłosił ks. bp dr hab. Grzegorz Rys, który zaprezentował zebrany obszerną analizę

średniowiecznego obrzędu konsekracji kościoła pt. *Consecratio ecclesiae et animae. Sekwencja znaków i jej rozumienie*. Punktem wyjścia stały się zapisy z zachowanego w Archiwum Kapituły Katedralnej na Wawelu *Pontyfikatu biskupów krakowskich* (o sygnaturze MS 11), pochodzącego, zdaniem referenta, najprawdopodobniej z przełomu trzeciej i czwartej dekady XIV wieku, a przeznaczonego pierwotnie dla kościoła ołomunieckiego. Na podstawie tego zabytku prelegent zaprezentował sekwencję czynności liturgicznych związanych z konsekracją świątyń, a następnie szczegółowo objaśnił, co oznaczały poszczególne elementy rytuału. W czasie wystąpienia prelegenta wzmiankowana księga pontyfikalna spoczywała na pulpicie ustawionym w prezbiterium katedry.

Druga (popołudniowa) część czwartkowych obrad toczyła się w auli Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Krakowskiej, pod przewodnictwem dra hab. Kazimierza Kuczmana, prof. UPJPII. Zaprezentowano cztery referaty. Pierwszy z nich nosił tytuł *Wawelski zespół katedralny w XI i XII wieku* i został przygotowany przez prof. dra hab. Zbigniewa Pianowskiego oraz dra Janusza Firlęta, jednak ze względu na nieobecność tego pierwszego został wygłoszony jedynie przez J. Firlęta. Prelekcja miała charakter prezentacji odkryć obu archeologów badających wzgórze wawelskie głównie w latach 80. i 90. XX wieku. W referacie była mowa o tym, że przed budową tzw. trzeciej (gotyckiej) katedry stały na wzgórzu wawelskim dwie świątynie pełniące funkcję katedralne: tzw. katedra przedromańska (jeszcze ze schyłku X wieku) oraz romańska (konsekrowana w 1142 roku). J. Firlęta podjął także próbę zlokalizowania siedziby dworu biskupów krakowskich na Wawelu, która prawdopodobnie znajdowała się w zachodniej części wzgórza.

Kolejny referat przedstawił historyk sztuki – dr hab. Tomasz Węclawowicz, który jakby prowokacyjnie dał swemu wystąpieniu tytuł *W jakim stylu wzniesiono gotycki kościół katedralny na Wawelu*. O ile nie ulega wątpliwości, że katedrę wybudowano w stylu gotyckim, o tyle nie jest sprawą oczywistą, jaką konkretnie odmianą tego stylu zastosowano. Zdaniem T. Węclawowicza świątynia wawelska reprezentowała tzw. odmianę *rayonnant* (zwaną inaczej gotykiem promienistym), co starał się także obszernie uzasadnić. Swoje tezy przedstawił również w książce pt. *Królewska katedra na Wawelu w 650-lecie konsekracji*, której krótka promocja miała miejsce w czwartek po zakończeniu obrad.

Niejako kontynuacją wystąpienia T. Węclawowicza był referat prof. dra hab. Szczęsnego Skibińskiego z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (jednego z najwybitniejszych polskich znawców katedr gotyckich). Autor podjął temat, który opracowuje już od wielu lat, a mianowicie zaprezentował katedrę krakowską na tle innych polskich gotyckich świątyń katedralnych (a szczególnie gnieźnieńskiej i poznańskiej). W jego referacie zostały wskazane liczne argumenty na rzecz tezy, że świątynia wawelska stanowi perłę polskiej sakralnej architektury gotyckiej, pomimo faktu, że w ciągu wieków była wielokrotnie przebudowywana. S. Skibiński zwrócił także słusznie uwagę, że trzeba być bardzo ostrożnym przy określeniu katedry wawelskiej mianem „królewskiej”, gdyż każda katedra *ex definitione* jest kościołem biskupa diecezji, a tytuł „królewski” podkreśla bardziej jej prestiż i rolę niż funkcję.

Zupełnie odmienny charakter miało ostatnie czwartkowe wystąpienie, przygotowane przez ks. dra hab. Szymona Jackowskiego-Fedorowicza. Nosiło ono tytuł *Służba Boża w katedrze wawelskiej w czasach jej największej świetności*. Jak słusznie zauważył prelegent, termin „okres największej świetności” jest nieprecyzyjny, zatem uściślił on na początku wystąpienia, że chodzi o czasy od krakowskiego pontyfikatu biskupiego Zbigniewa Oleśnickiego po lata zniszczeń podczas potopu szwedzkiego. Ks. Jackowski-Fedorowicz przywołał liczne grupy duchowieństwa, które w tym okresie troszczyły się o piękno Służby Bożej w katedrze (m.in. kolegium psalterzystów, nosalistów czy rorantystów). Po zakończeniu tego wystąpienia odbyła się krótka dyskusja, która zakończyła naukową część czwartkowych obrad.

W piątek (28 marca) obrady ponownie odbywały się w auli seminarialnej i składały się z dwóch części. Pierwszej (przedpołudniowej) przewodniczył ks. prof. dr hab. Kazimierz Łatak CRL, a drugiej (popołudniowej) – ks. prof. dr hab. Jan Szczepaniak.

Część przedpołudniową otworzył referat prof. dra hab. Paula Crossleya – emerytowanego profesora Uniwersytetu Londyńskiego. Ten wybitny historyk sztuki, od wielu lat zajmujący się badaniem katedry wawelskiej, przybliżył zebranych obrzędy koronacyjne władców z dynastii jagiellońskiej w katedrze oraz rolę kultu św. Stanisława Szczepanowskiego w tychże obrzędach. Referat został wygłoszony w języku angielskim.

Drugi z referentów – prof. dr hab. Juliusz Chrościcki z UPJPII – zatytułował swoje wystąpienie *Koronacje królewskie. Analiza przestrzeni ceremonialnej i liturgicznej na wzgórzu wawelskim* i rozważył w nim przebieg ceremonii koronacji królewskich w katedrze wawelskiej w epoce Jagiellonów oraz Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Ważnym elementem wystąpienia była także charakterystyka osób zaangażowanych z racji pełnionych funkcji w przebieg poszczególnych ceremonii. Prelegent wyraził też opinię, że najlepiej zsynchronizowaną pod względem liturgicznym i przestrzennym była koronacja Kazimierza Jagiellończyka w 1447 roku.

Rozliczne relacje łączące katedrę wawelską z przyległym dworem królewskim stały się tematem trzeciego referatu, przygotowanego przez jednego z największych znawców tego zagadnienia – mgra Krzysztofa Czyżewskiego (kierownika działu muzealnego „Militaria na Zamku Królewskim na Wawelu”). Ukazał on w swoim wystąpieniu, że określenie katedry wawelskiej jako „królewskiej” jest dopuszczalne, lecz zawsze należy pamiętać o tym, w jakim kontekście wypowiada się te słowa, gdyż chodzi tu bardziej o prestiż niż funkcję czy własność budowli. Prelegent zwrócił również uwagę na fakt, że środowisko katedralne i dworskie na wzgórzu wawelskim współpracowało ze sobą na wielu płaszczyznach (a jedną z ciekawszych był wspólny trud budowy ganków łączących katedrę z zamkiem królewskim).

Kolejno głos zabrał dr hab. Marek Walczak z Instytutu Historii Sztuki UJ, który zaprezentował zebranym sepulkralne funkcje katedry krakowskiej na szerokim porównawczym tle europejskim. Analizie zostały poddane nagrobki królewskie, począwszy od nagrobka Władysława Łokietka, a także nagrobki małżonek polskich władców, m.in. Elżbiety z Pińczy Granowskiej czy Sońki Holszańskiej.

Dwa ostatnie referaty w części przedpołudniowej poświęcone były jednemu z najcenniejszych zabytków w katedrze wawelskiej – tumbie Władysława Jagiełły.

Pierwsza z prelekcji została wygłoszona przez dr Agnieszkę Rożnowską-Sadraei i dotyczyła sfery wyobrażeń na nagrobku króla. Referentka zaproponowała nowy sposób odczytania tychże wyobrażeń nie tyle jako herbów poszczególnych ziem wchodzących w skład Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego, ile jako wizerunków cnót władcy idealnego. Ten sposób interpretacji zakłada – według referentki – że grono kancelarii królewskiej skorzystało w trakcie przygotowywania nagrobka z alegorycznych opisów z traktatu *Figura sigillii Regis* anonimowego autora, którego A. Rożnowska-Sadraei identyfikuje z Jerzym z Krakowa, notariuszem Władysława Jagiełły.

Z kolei drugi prelegent – dr hab. Andrzej Włodarek, prof. UPJPII – rozważył kwestię datacji nagrobka Władysława II, określając ją początkowo na okres pomiędzy 1421 a 1430 rokiem, skłaniając się bardziej w stronę tej drugiej daty. Argumentem rozstrzygającym jest, zdaniem prelegenta, tekst kolofonu (autorstwa Macieja Bohe-musa z Tynu) zachowany w rękopisie Biblioteki Kapituły Metropolitalnej w Pradze (sygnatura M 103, f. 58r). Jego autor od 1429 roku przebywał w Krakowie jako student Uniwersytetu Krakowskiego, a w czerwcu 1430 roku ukończył w Collegium Regis Wladislai (dzisiejsze Collegium Maius) pracę nad kopiowaniem rękopisu Jana z Erfurtu pt. *Computus chirometralis cum commentario*. Jak zaświadcza, w momencie, gdy dokończył przepisywać rękopis, w Collegium znajdowała się tumba Władysława Jagiełły, zatem została ona ufundowana przez samego monarchę przed 1434 rokiem.

W części popołudniowej pierwszy referat wygłosił dr hab. Zenon Piech, prof. UJ, który przedstawił znaki reprezentacyjne biskupa krakowskiego, a potem arcybiskupa gnieźnieńskiego Fryderyka Jagiellończyka. Najwięcej uwagi poświęcił wizerunkom napieczętnym oraz herbom (nagrobkowi biskupa ze względów czasowych przyglądając się mniej intensywnie). Z. Piech słusznie powiązał także w swym referacie jubileusz katedry krakowskiej z jubileuszem Uniwersytetu Jagiellońskiego, dowodząc, że te dwie instytucje często i owocnie ze sobą współpracowały – analizując źródła katedralne, lepiej rozumie się uniwersyteckie i *vice versa*.

Następnie zebrani wysłuchali wystąpień dr Elżbiety Zwolińskiej i prof. dra hab. Ireneusza Płuski, poświęconych kaplicy Zygmuntońskiej na Wawelu. O ile E. Zwolińska przedstawiła kwestię oprawy muzycznej nabożeństw, które odbywały się we wspomnianej kaplicy (głównie w epoce nowożytnej), o tyle I. Płuska zaprezentował najważniejsze wyniki prac konserwatorskich przeprowadzonych w tym miejscu w ostatnich latach. Ważnym akcentem jego wystąpienia było zwrócenie uwagi na fakt, że zabytkowa kaplica katedralna została wzniesiona przez Bartłomieja Berecciego według nowatorskich założeń konstrukcyjnych, co nie znajduje analogii na północ od Alp.

Przedostatni referat został wygłoszony przez byłego rektora UJ – prof. dra hab. Franciszka Ziejkę. Jego wystąpienie nosiło tytuł *Panteon mężów nauki i wieszczów narodowych*. Referent znacznie poszerzył jednak perspektywę badawczą i ukazał katedrę jako miejsce krystalizowania się polskiej tożsamości narodowej, począwszy od czasów królowej Jadwigi, która mocno propagowała rolę języka polskiego w homiletyce katedralnej i powstającej literaturze, a skończywszy na funkcji katedry

jako nekropolii wieszczów narodowych (Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego i Cypriana Kamila Norwida).

Obrady sesyjne zamknął referat pt. *Ingres arcybiskupa Karola Wojtyły do katedry na Wawelu (1964 r.)*, przygotowany przez ks. prof. dra hab. Jacka Urbana. Ze względu na problemy zdrowotne autora, zaprezentowany został audytorium przez Idalię Rusnaczyk. Autor przedstawił w nim szczegółowo okoliczności objęcia rządów w archidiecezji krakowskiej przez ks. abpa Karola Wojtyłę w 1964 roku oraz przebieg ingresu, a także zaznaczył, że w 2014 roku obchodzimy nie tylko jubileusz konsekracji wawelskiej świątyni, ale także 50. rocznicę ingresu późniejszego papieża do katedry krakowskiej. Referat uatrakcyjniały wyświetlane liczne archiwalne fotografie przypominające wydarzenia z 1964 roku.

Na zakończenie obrad organizatorzy zapowiedzieli także ukazanie się książki pamiątkowej, w której zostaną zawarte wygłoszone referaty i szersza dokumentacja na temat jubileuszu. Ze względów czasowych zrezygnowano z przeprowadzenia dyskusji po ostatnim referacie. Uroczysty jubileusz zwieńczyła msza święta w katedrze wawelskiej pod przewodnictwem wzmiankowanego legata Stolicy Apostolskiej.

Mateusz Kosonowski